

Koldingbogen

ÅRSTAL:	2008
FORFATTER:	Sven Arvid Birkeland
TITEL:	Tre gode lærere fra Kolding Gymnasium.
KORT RESUME:	Karen Margrethe Carstens, Carl Johan Olsen og rektor Knud Moseholm.

TRE GODE LÆRERE FRA KOLDING GYMNASIUM

AF SVEN ARVID BIRKELAND

*Farvel du Skole graa af Aar!
Farvel i tusind Minder!
Vi fra Dig ud i Livet gaar,
Men mangt os til Dig binder.
Hav Tak for hvert et stillet Savn,
For Lærdom, Aand og Pligter!
Vi aldrig glemme vil dit Navn,
Vi aldrig Skolen svigter.*

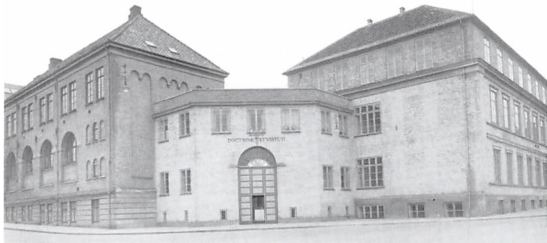
Sådan skrev en ukendt Kolding-student omkring 1908¹⁾. Selv om stilen svarer til årstallet, kendetegner verset alligevel på mange måder de følelser, som jeg 50 år senere forlod Kolding Gymnasium med som student i 1958. Ved translokationen dengang sad der en gruppe 50 års jubilarer, og vi unge tænkte: "sikke nogle gamle fyre". En af disse har måske været forfatter til verset. I år er jeg så selv én af disse jubilarer, og jeg har derfor ladet tankerne gå tilbage til de tre år på Kolding Gymnasium. Venerationen for den gamle skole har jeg bevaret. De tre år gav mig en viden om faglige emner, og dannede også grundlag for den videre uddannelse, som for mig blev den lægevidenskabelige ved København Universitet.

Takket være gode kammerater i en dejlig lille klasse og fantastisk dygtige lærere blev de tre år en god oplevelse. Dette ses af, at klassen fortsat kan mødes til jubilæerne også nu, da den sidste af vores lærere er død. Og

så går snakken, som om de mellemliggende år er forsvundet! Skolen slap heller ikke forbindelsen til sine gamle elever. Den fulgte også med under studiet. Jeg korresponderede således med fysiklæreren, A. Friis Mathiasen til han døde i 1964, og med rektor, Knud Moseholm, lige til han døde 92 år gammel.

Skolen fik elever fra Kolding by og fra et mægtigt opland. Hver morgen ankom et væld af unge med busser fra hele egnen til den gamle rutebilstation, der lå lige over for Gymnasiet. Derfra vandrede vi ind gennem portbygningen, hvorover indskriften lød: DOCTRINAE ET VIRTUTI. Denne latinske sentens er ofte blevet oversat som "For lærdom og dyd" i betydningen "borgerdyd", men i Koldingbogen fra 1987 redegør Christian Liebing og Knud Moseholm for, at det snarere skal oversættes ved: "skolen er til for at give sine elever kundskaber og derigennem udvikle og styrke deres karakter." Dette formål levede skolen til fulde op til – også i min tid.

Jeg kom fra Vamdrup Realskole, hvor jeg havde taget præliminæreksamen, eller som det officielt hed: "almindelig forberedelseseksamen". Denne privatskole havde ca. 150 elever. Det var derfor en voldsom overgang at starte på gymnasiet, der rummede både mellemskole, realklasser og tre årgange gymnasieklasser. Skolegården var et mylder af

Kolding Gymnasium efter ombygningen i 1937-38.

mennesker, og i starten stod jeg ret betuttet midt i alt dette virvar. I frikvartererne gik eleverne rundt og rundt om lindetræet, mens de snakkede sammen eller stod i grupper rundt om i skolegården. Nogle af drengene (rygerne) holdt til i og omkring "Børsen", der var navnet på drengenes toiletter, men ingen måtte så meget som sætte en fod på skoletrappen, før gårdvagten var over dem med et rap.

I 1955 startede to matematisk-naturvidenskabelige og en nysproglig klasse. I min klasse var tilmeldt 26, men sorteringen var hård, og kun 12 nåede op i 2. G. De forblev til gengæld i klassen tiden ud. Det gav et ganske særligt sammenhold, at vi var så få.

Kolding Gymnasium var en af byens solide institutioner, og rektors translokationstale blev altid bragt i Kolding Folkeblad. Lærerne var yderst kompetente, og mange af dem havde selv forfattet lærebøgerne.

FYSIKLÆRER A. FRIIS MATHIASSEN

Tre lærere fortjener en særlig omtale, da de kom til at betyde meget for mig og de øvrige i klassen. Vores klasselærer var A. Friis Ma-

thiasen. Han var en fremragende pædagog og gik helt sine egne veje. Han var utilfreds med de eksisterende lærebøger i fysik og skrev derfor sit eget lærebogssystem.

De første mange timer brugte han på at forklare, hvad en videnskab var. Ikke sådan at han fortalte os det, nej, vi skulle selv finde frem til definitionen. Han skrev selv i indledningen til sin fysikbog:

Det er videnskabens opgave at samle erfaringer, at udtrykke disse erfaringer klart ved hjælp af hensigtsmæssige ord, grundbegreber, hvis nøjagtige betydning fastsættes ved definitioner, og at ordne erfaringsmaterialet på en overskuelig måde.

Nogle videnskaber har hidtil måttet nøjes med at katalogisere deres erfaringer kronologisk, alfabetisk eller på andre lidet frugtbare områder og har da også kun haft ringe betydning for vor erkendelse, dvs. vores evne til at kunne træffe formålstjenlige beslutninger.

I andre videnskaber har man med held bestræbt sig for at ordne erfaringerne i grupper på en sådan måde, at der for de erfaringer, der hører til samme gruppe, gælder fælles regler (lovmæssigheder). F.eks. ordner man i grammatikken ordene i ordklasser og undergrupper, således, at hver gruppe indeholder de ord, der følger de samme bøjningsregler, og i kemien søger man at danne grupper af stoffer med beslægtede egenskaber. På tilsvarende måder søger man i fysikken at ordne de fysiske hændelser i sådanne grupper, at hændelser i samme gruppe kan betragtes som specielle tilfælde af en for hele gruppen gældende regel (lovmæssighed eller sætning). Denne ordningsproces fortsætter stadig videre, idet man ved passende valg af definitioner og hensigtsmæssige formuleringer af sætningerne søger at samle flere sætninger i en enkelt

mere omfattende sætning og så fremdeles. Fysikken søger således at sammenfatte vores viden om fysiske hændelser i det mindst mulige antal sætninger. Disse grundsætninger, af hvilke de tidligere fundne mere specielle sætninger og isolerede erfaringer kan udledes ved hjælp af logikken, kaldes aksiomer. Den her skildrede metode til ordning af et erfaringsområde kan betegnes som en logisk katalogisering. Selve logikken er læren om, hvorledes vi ud fra forudsætninger (præmisser), der stemmer med erfaringen, kan drage slutninger (konsekvenser), der også stemmer med erfaringen. Ved ordningen af et erfaringsområde kan det undertiden være nyttigt at opstille formodninger, hypoteser, hvis rigtighed ikke kan afgøres direkte. Hvis en sådan hypotese sætter os i stand til at bringe orden i et stort erfaringsområde, og hvis ingen af dens konsekvenser strider mod erfaringen, har den samme værdi som direkte erfaringer og kommer til at virke som et aksiom. Videnskabens historie viser mange eksempler på hypoteser, som senere har kunnet gøres til genstand for direkte undersøgelse og derved er blevet til direkte erfaringer.

Det er den teoretiske fysiks opgave at samle vor fysiske viden i de færrest mulige og simplest mulige aksiomer. Det er imidlertid klart, at jo bedre denne opgave løses, jo længere bliver den kæde af ræsonnementer og beregninger, der fører fra aksiomerne til besvarelsen af det specielle problem. Det vil derfor ofte ved løsning af den enkelte konkrete opgave blive en alt for omstændelig sag at tage udgangspunkt i de dybest liggende aksiomer. Samtidig med at man arbejder hen imod at indordne vore fysiske erfaringer i ét altomfattende aksiomsystem, opretholder man derfor en vis deling af fysikken i forskellige grene med hvert sit aksiomsystem; dette har også den fordel, at man kan beherske én af disse grene uden at be-

Fysiklærer A. Friis Mathiasen, foto fra bogen Kolding Studenter 1935-59.

høve at være orienteret inden for det moderne teoretiske grundlag for fysikken som helhed.

Når man skal meddele en videnskabs resultater, er der to veje at vælge imellem: Man kan begynde med at fremsætte aksiomerne og heraf udlede de mere specielle konsekvenser. Dette er den deduktive metode i modsætning til den induktive fremstilling, hvor man begynder med at fremsætte de simple iagttagelser og slutter med at samle disse i aksiomer. Enhver videnskab må naturligvis i sin arbejdsform hovedsagelig være induktiv.

Vi lærte således hos ham ikke bare fysik, men også grundlæggende principper, som vi kunne bruge, når vi skulle læse videre på universiteter og læreanstalter, og det var jo det videre forløb for en stor del af studenterne den gang.

A. Friis Mathiasen var rektors stedfortræder. Han kom kun til morgensang, når han fungerede som sådan, og så sang vi altid hans yndlingssalme: "Se, nu stiger solen af havets skød". Han var ansat på skolen i 39 år og døde i 1964 efter en længerevarende lungelidelse.

Rektor Moseholm skrev i nekrologen:

Lektor A. Friis Mathiasen var de klare standpunkters mand, han kunne ikke gå på akkord. Til det sidste var han parat til at bryde en lanse for sit fag, hvis vilkår under den nye skolelov han fandt utilfredsstillende. I sin undervisning pløjede han dybt, altid på vagt over for overfladiskhed. Fra talrige samtaler med gamle elever ved jeg, hvilken afgørende betydning hans fysikundervisning har haft for dem, ikke bare fagligt ved det fortræffelige grundlag, han gav dem for videregående studier, men også menneskeligt ved den filosofiske problemstilling, han indførte dem i. Jeg ved også fra forskellige censorer, hvor berigende det kunne være at følge hans eksamination ved studentereksamen.

Da han døde seks år efter, at vi havde forladt skolen, sendte vores klasse en krans til hans bære i respekt for hans store indflydelse på vores gymnasieliv.

HISTORIELÆRER KAREN MARGRETHE CARSTENS

Karen Margrethe Carstens beherskede en række fag: historie, oldtidskundskab, dansk og religion. Hun havde skrevet sin egen hi-

storiebog i fire bind. Hun forstod som få at gøre historien levende og startede før andre på at inddrage tekster, billeder og ekskursioner i undervisningen. Da eleverne i en mellemkoleklasse havde om Hannibals togt over alperne og åbenbart ikke vidste, hvad en elefant var, kravlede hun op på katederet og anbragte sig på albuer og knæ og fremstillede således en elefant, som hun i kraft af sin størrelse ikke var ganske ulig med. Hun tog os med på talrige ekskursioner. Disse ekskursioner var et fast mønster på gymnasiet. Ud over deres faglige indhold fremmede de på glimrende måde en øget forståelse og samarbejde mellem lærere og elever. Til ekskursionerne hørte en tur til Sydslesvig (historie), en tur til København og Bornholm (historie, kultur, geologi), en tur til Jelling og en tur til egnens kirker (historie). For at fremme forståelsen for, hvad en højskole var, fik 3.G'er en dag på Askov Højskole, hvor vi deltog i hele dagens program. Frk. Carstens var med overalt og var en fremragende formidler. Hendes historietimer foregik på den måde, at hun hastigt gennemgik lektien ved at spørge, om der "var noget" på side 45? "Nå ikke", på side 46? "Nå ikke", og så fremdeles, hvorefter hun tog fat på virkelig at formidle historie. Karen Margrethe Carstens tog også del i byens liv og var medlem af byråd, menighedsråd og børneværnsudvalget.

DANSKLÆRER CARL JOHAN OLSEN

Lille-Olsen eller rettere Carl Johan Olsen var en ypperlig fransklærer, men det var hans undervisning i dansk stil, der påvirkede mig på livstid. De danske stile skrev vi kun på venstre sider, og på højre fulgte så hans

Lærerkollegiet ved Kolding Gymnasium i 1958.

Bageste række fra v: Chr. Liebing, Hejlskov Larsen, Friis Mathiasen, Erik Kristensen, Henry Jørgensen, Johs. Hjorth (med briller og slips), Aksel Nellemann, Jakobsen, Schjøtt, Asbjørn Rasmussen, Martens (vikar) Koppel Olsen (med briller). Næstbageste rk. fra v.: Gunnar Engberg, (med korslagte hænder), Aase Bruun, Kaj Lemberg Nielsen, Frederik Thykier, Arnold Stoklund, (inspektør), Karl Johan Olsen, Torben Emmeluth (lidt nede), Mariager (vikar), Normann Jørgensen (briller og slips), Thomsen (oversergent). Næstnederste rk. Fra v.: Karen Margrethe Carstens, Erik Mortensen, Gunhild Madsen (vikar), Lis Hansen, Fru Emmeluth, Else Jørgensen.

Nederste rk. Fra v.: Sven-Erik Jensen, Hanna Kristensen, (g.m. Erik K.), Knud Moseholm (rektor) fru Mortensen (g.m. Erik M.) fru Munk, Erling Stilling.

forslag til et bedre sprog. Han mestrede som ingen anden at gennemgå de sproglige formuleringer og omforme et knudret, indviklet eller højtravende sprog til ganske enkle, korte udsagn. Hans spørgsmål lød altid: "Hvad er det, du vil fortælle?" Når man så havde svaret, sagde han: "Så skriv da det!".

Også de andre lærere var fremragende pædagoger, men der blev forlangt meget af eleverne, og det var da som nævnt kun 12 ud af 26 i vores klasse, der stod distancen. Mandefaldet var langt fra så stort i parallel matematiker klassen og den nysproglige klasse.

GYMNASIEFORENINGEN SVADA

Gymnasiet var også ramme om en række sociale aktiviteter. Gymnasieforeningen hed "Svada" og indbød til interessante diskussioner, foredrag, teaterture, ekskursioner og fester. Rektor og lærerne kom også til Svadas arrangementer. Under de højspændte storpolitiske begivenheder i 1956 med det engelsk-franske-israelske angreb på Ægypten efter Nassers nationalisering af Suezkanalen og det samtidige oprør i Ungarn kom John Danstrup og klarlagde de udenrigspolitiske forhold for en tætpakket sal. En anden gang kom teaterhistorikeren Tage Hind fra Askov og fortalte. Da ruten fra Askov til Kolding gik gennem Andst, hvor jeg boede, var jeg med i bilen og derfor også med til "Nachspiel" hos rektor i hans lejlighed på skolen. En gang arrangerede Svada bustur til en udstilling af mosaikker fra Ravenna i Flensborg.

Og så var der festerne, hvor specielt julefesten med juleevyen var spændende. Her fik lærerne deres sag for, og til den kom også de gamle elever på besøg. Skolebladet hed "Lyset" og udkom regelmæssigt med blandede artikler og indlæg – også med kritik. Skolen havde adopteret et skib S/S Halland fra Dansk-Fransk Dampskibsselskab, og vi fik regelmæssige budskaber fra kaptajn Messmann. Rektor var tilknyttet Foreningen Norden, og hvert år kom en elev fra hver af 2.G'erne på et nordisk gymnasiaststævne på Hindsgavl. Jeg var så heldig at komme med fra min klasse, og det blev en oplevelse for livet med de mange unge fra alle de nordiske lande og fra Sydslesvig og interessante foredrag, bl.a. af nationalbankdirektør Bramsnæs.

I den første uge af februar afholdtes skolekomedien og skoleballet. Her kom de gamle elver på besøg.

MAJFESTEN

En af de helt store begivenheder var Majfesten. Dens oprindelse gik tilbage til Caspar Markdanners tid. Der blev en dag i maj valgt en majdronning, en junker og en baron hentet fra hver af de tre mellemskoleklasser. Majdronningen med følge blev præsenteret i fuldt skrud omkring i klasserne; der var kransegilde med et omfattende ceremoniel om aftenen, og næste dag kom udflugten til Skamlingsbanken. Skolen gik gennem byen til Kristkirken og drog derefter i busser til Skamlingsbanken. Ved hjemkomsten sidst på eftermiddagen bar hver elev en bøgegren, og i spidsen var majdronningen i sin bærestol. Det var et smukt optog gennem gaderne med mange tilskuere.

Til udflugten hørte også den gamle skole-sang:

*Så lad da Kolding Skole
beholde sine stole
og bøger lidt i fred;
vi samles i en skare
og vil i dag forklare
den lyst, vi frydes ved.*

*Da skovens pragt og ynde
Forvolder, vi begynde
At føre maj i by,
Thi skal man nu fornemme
Vor skoles glade stemme
Med svar fra himlens sky.*

REKTOR MOSEHOLM

Skolen var præget af rektor. Knud Moseholm blev 92 år gammel. Lektor Liebing skrev i nekrologen:

Som lærer og leder var han af "den gamle skole", dog langt fra uden evne til at forny sig efter tidens krav. Selv var han pligtopfyldende til det yderste og forventede af sine elever ansvarsbevidst arbejde. De betragtede ham afgjort med respekt, men vidste også, at de i ham havde en beskytter, når det kneb. Hans egen baggrund i landsbysamfundet betød, at han viste stor forståelse for elever fra et gymnasiefremmed miljø og økonomisk svage hjem. Hertil hører også, at han medvirkede til, at skolen tidligt fik en HF-linie, hvis trivsel lå ham stærkt på sinde. Men at det i 1960'erne ikke lykkedes at få Kolding gjort til universitetsby var ham en skuffelse. Han virkede i årevis for denne sag, der kun blev til en spæd begyndelse.

Hans lokalhistoriske interesse gjorde ham til medredaktør af trebindsværket "Kolding i det tyvende århundrede". Men særlig dybtgående blev hans arbejde med Kolding Gymnasiums personalthistorie: Sammen med vennen Aksel Nellemann skrev han bogen "Kolding Studenter indtil 1856", et værk uden sidestykke i dansk skolehistorie, oven i købet efterfulgt af et bind om skolens lærere.

Personligt var Moseholm fordringsløs. Derimod var han ved festlige lejligheder generøs i sin vennesele gæstfrihed og elskede – ligesom sin gennemmusikalske hustru Lilli – at se mennesker omkring sig.

Hans lange arbejdsfyldte otium kronedes på 90-årsdagen med en velfortjent hædersgave fra Veluxfonden "i beundring for Deres foretagsomhed højt oppe i årene".

Knud Moseholms liv blev langt – og det blev godt. Meget lykkedes under hans hænder, og gamle elever, medarbejdere og den store vennekreds vil i dag mindes ham med glæde og oprigtig taknemmelighed.

TRANSLOKATIONEN

Sidste skoledag for 3.G'erne var både festlig og spændende. Det var den dag, da skemaet for mundtlig eksamen kom, og man fik at vide, hvilke fag, man skulle op i. 3 G'erne gik op i øverste etage over gymnastiksalene og kastede flødekarameller og papirposer med vand ned til de øvrige elever. Derefter gik de i fantasifulde optog gennem gaderne og endte tilbage på skolen. Senere fik vi taget mål til studenterhuerne. Derefter fulgte læseferien og alle eksaminerne.

På translokationsdagen gav Saxildhus morgenkaffe til studenterne. Så fulgte selve translokationen med tale ved rektor og overrækkelse af eksamensbeviserne. Forældrene var med. Bagefter kørte vi i hestevogn gennem byen og aflagde besøg i hjemmene. Vi 12 i min klasse havde lejet et folkevognsrugbrød og kørte rundt til hjemmene ude i oplandet og overnattede i et sommerhus.

En sang husker jeg fra skoletiden: "Frydeligt med jubelkor", der er oversat fra "In vernalis temporis". Sangen kaldes også "Morten Børups Majvise". Den var oprindeligt på latin, fra 1577 og hed "Carmen vernale". Morten Børup skrev denne forårssang til sine disciple på latinskolen i Århus. Den danske oversættelse er fra 1895 af Fr. Moth.

*Frydeligt med jubelkor
hilses vårens komme,*

svalen melder trindt på jord:
"Frostens tid er omme!"
Land og hav og lundens træer
herligt prydes fjernt og nær,
– nye skabnings-under!
Kraft på ny vort legem får,
lægt er nu hvert hjertesår
i de glade stunder.

Jordens rige blomsterpragt,
skovens grønne smykke,
fuglesangens tryllemagt
fylder os med lykke;
Havets storme rased ud,
luften hærges ej af slud,

duggens perler rene
samler solens stråleglans
i en dejlig perlekrans
rundt på græs og grene.

Hvor dog Gud er mild og vis!
Hvor er verden fager!
Hvor dog alt til Herrens pris
ånd og tanker drager!
Han har stort og småt på jord,
urten, som på marken gror,
form og farve givet.
Efter nat vi dagen nu
hilse vil med frejdig hu,
takke Gud for livet!

Studenteargangen 1958.

Det gymnasium, jeg kendte, er ikke mere. De gamle bygninger huser nu Social- og Beskæftigelsesforvaltningen i Kolding Kommune, og der er opført et nyt gymnasium uden for byen med masser af gymnasieklasser. Ved jubilæerne 25, 40 og 50 år møder vi trofast frem og taler om gamle dage, men også om nutiden. Gymnasieundervisningen er også meget forandret, som det nu må være med det store elevindtag. Men nostalgien og venerationen for den gamle skole og skoletiden er fortsat til stede hos os gamle elever.

Kilder:

1. Kolding Studenter 1885-1934. Udarbejdet af Aksel H. Nellemann. Med historisk indledning ved Karen Margrethe Carstens. Johs. Barkholts Boghandel, 1957.
- Kolding Studenter 1935-59 af samme forfattere, 1974.

Majfesten i 1956. Optoget går gennem Søndergade på vej tilbage til skolen. Foto: Nordisk Pressefoto.